

УКРАЇНЬСЬКА ЦЕРКОВНО-ПІСЕННА СПАДЩИНА ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.
В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ УКРАЇНИ: ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
З ПРОЕКЦІЄЮ НА ПРАКТИКУВАННЯ ХРИСТІЯНСЬКОГО ЖИТТЯ СТУДЕНТСТВОМ

УДК 78.2У+78.9

*Наталія Сулій, магістр педагогічної освіти, викладач кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

**УКРАЇНЬСЬКА ЦЕРКОВНО-ПІСЕННА СПАДЩИНА ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.
В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ УКРАЇНИ: ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ З ПРОЕКЦІЄЮ НА ПРАКТИКУВАННЯ ХРИСТІЯНСЬКОГО
ЖИТТЯ СТУДЕНТСТВОМ**

У статті висвітлено проблему осягнення студентами музпедфакультетів ВНЗ та мистецьких освітніх закладів церковно-пісенної творчості в християнському форматворчому аспекті. Окреслено перспективи студентства щодо Богопізнання через дотичність до зразків церковних пісень осмислено, переймаючи практику минулих поколінь практикуючих вірян Церкви стосовно дбання про благоговійну поставу перед Всевишнім, перед святістю.

Ключові слова: церковна пісня, церковно-пісенна спадщина, катарсис, християнство, християнські чесноти, студентство.

Літ. 14.

*“Будьте християнами навіть тоді, коли вам це не вигідно”
Блаженніший Святослав (Шевчук)*

*Наталья Сулий, магистр педагогического образования,
преподаватель кафедры музыковедения и фортепиано
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко*

**УКРАИНСКОЕ ЦЕРКОВНО-ПЕСЕННОЕ НАСЛЕДИЕ ХІХ – НАЧ. ХХ В. В УЧЕБНО-
ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВУЗА УКРАИНЫ: ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТЬ И
ПЕРСПЕКТИВЫ С ПРОЕКЦИЕЙ НА ПРАКТИКОВАНИЕ
ХРИСТИАНСКОЙ ЖИЗНИ СТУДЕНЧЕСТВА**

В статье освещена проблема постижения студентами музпедфакультетов вузов и художественных образовательных учреждений церковно-песенного творчества в христианском форматворчем аспекте. Определены перспективы студенчества по Богопознанию через причастность к образцам церковных песен осмысленно, перенимая практику прошлых поколений практикующих верующих Церкви относительно заботы о благоговейной осанке перед Всевышним, перед святостью.

Ключевые слова: церковная песня, церковно-песенная наследие, катарсис, христианство, христианские добродетели, студенчество.

*Natalia Suliy, Master of Pedagogical Education
Lecturer of Musicology and Piano Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko*

**UKRAINIAN CHURCH SONG HERITAGE OF ХІХ –
BEGINNING ХХ CENTURY IN EDUCATIONAL PROCESS OF UKRAINIAN
INSTITUTIONS: EXPEDIENCY AND PROSPECTS ON PRACTICE BY STUDENTS THE
CHRISTIAN LIFE STILE**

This article deals with the problem comprehension of students of Musical and Pedagogical Faculties and Institutions of Arts Education of Church song Art in Christian formative aspect. Determined the prospects of the students as for knowledge of God throughout the interaction to examples of Church songs meaningful, using the practice of past generations of faithful of Church as for anxiety about standing in front of God, before holiness.

Keywords: Church song, heritage of Church songs, catharsis, Christianity, Christian virtues, students.

Постановка проблеми та аналіз останніх публікацій. Історичний досвід часів незалежності держави Україна, яка іменована християнською, бо на це її благословив Господь, засвідчує, що нашій нації необхідно активніше працювати над оновленням у Св. Дусі глибинно, щомиті усвідомлюючи себе у присутності Божій (Всевидяче Око), інакше не уникнути глобальних аномалій, не вийти з полікризової клоаки.

Фахівця-науковця у кожній професійній освітній сфері має турбувати проблема підтримки християнського виховного аспекту, втілення в реалію студентського життя християнських чеснот, замінюючи ними моральні правила поведінки в тому аспекті, який виключав любов до ближнього, як до самого себе, а був носієм прагматизму (з-поміж моральних правил є саме такого порядку нюансування). Навчально-виховні заклади України, зокрема ВНЗ відіграють чималу роль у формуванні світоглядних засад Божого творіння, і саме від того, наскільки активно буде співпраця викладацько-професорського складу зі студентством у християнському контексті, залежатиме духовне майбутнє нашої нації, її процвітання на різних рівнях.

Ще на початку 2000-х рр. з метою християнізації студентської молоді, професор Дрогобицького педуніверситету О. Вишневський у співавторстві з науковцями О. Кобрій та М. Чепіль уклали підручник “Теоретичні основи педагогіки”, де присутній християнський підхід до виховання студентства [4]. 2006 р.Б. – вийшла в світ узагальнена праця науковця-педагога О.Вишневського “Теоретичні основи сучасної педагогіки”, доповнена посутньо [5]. Ще слід відзначити працю науковців С. Стефанюк та Р. Голяничук “Християнська педагогіка: плекання кращих людських чеснот”, яка побачила світ 2010 р.Б., де, власне, акцентується на християнських цінностях, світоглядних засадах [11]. Ці праці – свідомий крок науковців і дуже необхідний для того, аби педагогіка природовідповідності не превалювала над християнською педагогікою, оскільки охрещені мають вищу мету: будучи створеними на образ і подобу Богу мають обов’язок Богоуподібнюватися, одуховленими поставати перед Всевишнім у своїй духовній мандрівці. Авторів праць на тему педагогіки природовідповідності чимало, а на тему Боговідповідності, – символічно. У закладах освіти є чимало дисциплін, які дотично розкривають суть християнства для студентства. Якщо взяти до уваги освітні заклади мистецького напрямку, зокрема музично-педагогічні факультети вишів, то дуже очевидне дбання про досягнення студентством творів мистецтва християнської тематики. Медієвісти-фахівці активно працюють над укладанням праць з української церковної музики: проф. Н. Герасимова-Персидська, проф. Ю. Ясиновський, проф. Л. Корній, проф. Ю. Медведик, І. Матійчин, та ін. Проф. Л. Корній, І. Матійчин – дотично до історико-музикознавчого висвітлення тем у сфері церковної пісні побіжно торкаються християнського

контексту церковно-пісенної творчості [7, 8]. Проф. Ю. Медведик у двох наукових публікаціях висвітлює питання катехизаційної спрямованості церковно-пісенної спадщини епохи бароко [9]. Автор статті глибинно вивчала церковно-пісенні тексти “Богогласника” (Львів, 1850 р.Б.), оскільки цей друкований збірник є предметом її наукового пошуку. Як результат – дві публікації: “Українська церковна пісня як чинник формування християнського світогляду молоді (на матеріалі Господніх пісень Львівського “Богогласника” 1850 р.Б.), “Богородична тематика пісень “Богогласника”. До питання студіювання української церковно-пісенної спадщини у контексті християнських світоглядних засад”, в яких саме представлено церковно-пісенний матеріал з християнською формотворчою метою у напрямку практикування студентством правд віри, позаяк це обов’язок творіння Божого, яке в таїнстві хрещення отримало завдаток Св. Духа на спасіння душі [13, 14]. Доцільно продовжити студії над церковно-пісенними текстами, розглядати їх в курсі “Історія української музики” та спецкурсах, які включають в себе вивчення церковно-пісенної спадщини в контексті залучення студентства до активнішого буття в християнстві, а це перспектива зміцнення української нації у вірі, а значить, єдності в Тілі Христовому, непорушності у відстоюванні національної та християнської гідності на славу Всевишнього.

Дуже важливо фахову професійність підтримувати живим християнством, тоді душі студентства сприйматимуть програмовий матеріал оживлено, у благодаті, бо саме Господь просвічує свідомість щодо досягнення знань. Церква співпрацює з різними ланками освіти, зокрема з ВНЗ. В Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка ієрей Олег Кекош, як капелан, проводить зустрічі зі студентством, є спільні проекти СДЄ (УГКЦ) з викладацьким складом та активним студентством. Отож, є надія, що ця співпраця принесе плоди віри, які Всевишній прийме як вдячність за ясні благословення творіння Своїх рук.

Мета статті. Висвітлити проблему вивчення церковно-пісенної спадщини студентством; окреслити статус студентства (християнський контекст), яке отримує в мистецьких освітніх закладах та на музпедфакультетах ВНЗ фахові знання інтегровано, зокрема досягає глибини жанру церковної пісні. Розкрити сенс проекції програмового матеріалу християнської тематики, зокрема церковно-пісенної творчості, на

формотворчі християнські процеси духовного потенціалу студентів поза теоретизмом, з практичною метою.

Виклад основного матеріалу. Студентство ХХІ ст. у своїй більшості інкультуральне. На перший погляд – це позитивно, але якщо поглянути на це явище з точки зору християнства, то інкультуральність молоді полягає в тому, що серед осягнених нею різних культур, християнська культура займає чи не найсимволічніше місце у її світоглядних засадах. Традиційно відомо, що кожна людина має право на вільне волевиявлення, вибір світоглядних засад, життєвих пріоритетів. Так, але це суто світський підхід. Якщо людина охрещена, отримала завдаток Св. Духа з благословення Всевишнього, а це великий дар на спасіння душі, – то це зобов’язує до кропіткої праці над своєю душею: формування в християнській культурі перш за все, а зі світської культури – черпання високих естетичних цінностей, але поза надмірними аристократичними моделями, аби не перевищити Бога в Його неперевершеності та досконалості.

Слово Св. Письма, канонічні тексти, святоотцівська література, досвід Богоносних сучасності в слові живої проповіді, а також спадщина церкви, зокрема в галузі церковної музики – джерело для формування християнських засад вірян Церкви усіх вікових категорій. Студентство має усі можливості працювати над одуховленням своїх почувань, над своєю сутністю паралельно з осягненням знань у тій чи іншій сфері освіти. Найбільшою проблемою сучасності є боротьба між теоретизмом та практицизмом щодо самореалізації у Христовій вірі. Відомо, що теоретично осягнути легше ту чи іншу ділянку знань, але практикування може викликати різні проблеми, які можна усувати, але на це необхідний час, бажання удосконалюватися. Якщо це стосується фахових знань, то людина знаходить у собі сили подбати про вдосконалення своїх здібностей, навиків, але от щодо практикування віри, – проблемність. Питання не полягає у браку часу, а в усвідомленні дисгармонійності своєї душі перед Богом. Студентство спостерігає за собою цю дисгармонію в щоденній духовній боротьбі, бо Господь кожному людину наділяє сумлінням (це теж дар Божий), але утриматися в усвідомленні тієї дисгармонії та ретельніше працювати над катарсисом не виявляє бажання, і тому постає у конфліктності з Богом, у середовищі свого екзистування, зокрема на студентській лаві.

Моральні правила студентство знає, Заповіді Божі – теж, але досягнути компромісу з Богом, і, скажімо, з викладацьким складом ВУЗу, тощо, не всім вдається. Це дуже актуальна проблема на рівні всіх ланок освіти, процес її подолання триває.

Катарсис – це слово, яке звучить з уст в уста, але не набирає глибинного сенсу, не реалізується у практикуванні такою мірою, аби студентство мало змогу досягнути свободи буття, свободи від гріха на прославу Всевишнього та на досягнення гармонії тріадно: дух, душа, тіло у Св. Дусі [10]. В свідомості студентства викристалізований поділ: церква і держава – різно. Так, але хто є громадянами держави? Чи не віряни церкви Христової різних конфесій? Рідкісно хто з громадян України не є охрещеним, більшість отримує дар Св. Духа в Чині хрещення, але поділеність дуже відчутна у душах ближніх, зокрема в душах студентства¹. Відрадно, що Церква, як офіційна інституція працює в напрямку подолання прірви між Богом та Його творінням, пропонує співпрацю. Процес оновлення у Св. Дусі триває, але це дуже повільний процес, оскільки молодь радше прагне емоційної самореалізації, аніж працювати над досягненням стану благоговійності щодо постави перед Богом. Не суть у тому, що для студентства характерне превалювання емоційного вияву, а суть в тому, що незначна кількість молоді у пошуку балансування стану душі. Відрадно, що у вишах, в курсі тих чи інших дисциплін відведено теми для вивчення студентами глибин духовності дотично до Вчення Христа, а в мистецьких закладах, чи на музпедфакультетах ВНЗ – студіювання жанрів церковної музики, ілюстрування музичної церковної спадщини, що є доцільним, і що необхідно плекати, аби підтримати молодь у нелегкі часи важкої духовної боротьби української нації, допомогти тим, хто у пошуку Богопізнання, а тим, що у конфліктній поставі щодо Бога – окреслити перспективи у християнстві та поза ним. Виховання студентства у вищих навчальних закладах освіти належить викладацькому складу, фахівцям-науковцям, яким Бог доручив творіння Своїх рук у формуванні багатоаспектно, але пріоритетно – у християнському Дусі, у Св. Дусі, і це нелегке завдання. Лише системне плекання християнського Духа в душах студентства – запорука духовного здоров’я нації.

Церковно-пісенна спадщина, яка увійшла до “Богогласника” (Львів, 1850 р.Б.), а це найкращі зразки церковних пісень², заслуговує на увагу для

¹ Констатація згідно особистого життєвого та професійного досвіду (13 років співпраці зі студентством у статусі викладача фортепіано. Чимало прикладів у даній проблемі).

студіювання студентством, бо її зміст наповнений Христовими істинами, а це сприяє християнізації молоді, зміцненню у вірі. Репертуар Львівського “Богогласника” охоплює різну тематику: Господні та Богородичні пісні, святим, а також покаєнні. Кожна частина церковно-пісенного збірника укладена не тільки з метою прослави Всевишнього, Маєстату Божого, а з дидактичною метою. Джерельну базу пісень “Богогласника” становить Біблія, Давидові псалми, гімнографічні жанри: тропарі, кондаки, стихирі, а перш за все – акафісти. Частини “Богогласника” обрамлені цитатами псалмів, містять тексти церковних піснеспівів. “Богогласник” відносимо до джерел, з якого можна почерпнути практику Богоєднання у співі, молитовно, в надії на Боже милосердя, отримання благодатних ласк, необхідних для спасіння душі християнської людності настановами святих, зокрема св. ап. Павла, який націлював на осягненні мети християнського життя – “нетлінний вінок” (1 Кор.9, 25), бо остаточною метою християнської екзистенції – Бог.

Мотиви пісень “Богогласника” різноманітні, містять християнські навчально-виховні аспекти², зокрема застановляють на благоговійній поставі перед Богом, перед святістю. Господні пісні оспівують таємницю появи Ісуса на світ, вияв радості приходу Спасителя, розкривають мету вполчення Бога, усвідомлення християнами величчя Всевишнього, утвердження надії на спасіння через покаєння. Присутній мотив поклоніння, прослави Бога, щирої подяки з проханням прийняти плоди віри. Богоявленські пісні заглиблюють в силу благодаті над дияволом, націлюють на глибоке покаєння, зміцнення у вірі. Стрітенські пісні – підводять до усвідомлення достойної особистої зустрічі з Богом на взірць старця Симеона. Пісні перед Великим Постом – слугують допомогою душі у приготуванні до Великого Посту, акцентують на збереженні вірності Спасителю у духовній боротьбі. Страсні пісні пробуджують покаєнні почування через призму глибокого опису страждань Христа, а воскресні закликають до утвердження надії на спасіння, до прослави Бога, до праведного життя у твердій вірі.

Тексти пісень, присвячені Вознесінню Господньому застановляють на очікуванні прийняття Св. Духа, який настановляє, напоумляє творіння Боже перебувати у благодаті, аби

отримати благодатні дари від Всевишнього. Доповнюють знання християн про дію Св. Духа пісні на Зіслання Св. Духа. В строфах пісень звучить застереження про ймовірність втрати Святого Духа в нерозкаяному стані, і як це небезпечно для душі. Пісні Пресвятей і Животворній Трійці та на Преображення Господне акцентують на важливості послуху Господній волі. Суть єднання з Богом у сопричасті, як привілей для людини, усвідомлення вічного життя душі розкривають євхаристійні пісні. Благоговійне ставлення до Чесного Животворного Хреста, почитання та скріплення у вірі в його непереможну силу оспівана в піснях на Воздвиження Чесного Животворного Христа. Запрошення приступати до благодаті чудотворних ікон з конкретикою отримання ласк Божих, зцілення – в текстах пісень, присвячених чудотворним іконам.

Пісні Богородичної тематики розкривають суть прослави Богородиці, осягнення Бога і Пресвятої Богородиці у вічності, націлюють на зивання до Богородиці благоговійно, на проханні визволення від вічних мук, на слізних, поканих проханнях заступництва. У текстах пісень запрошення приступати до благодаті Пресвятої Богородиці, яка тією благодаттю допомагає у боротьбі з пристрастями, а достойне поклоніння (катарсичне), слугує отриманню благодаті Божої, яка необхідна для реалізації у різних сферах життя кожної людини, студентства, зокрема.

Пісні святим просякнуті прославою святості, подвижництва, мучеництва; шана Богоносності святих. Тексти покаєнних пісень пронизані катарсичними мотивами з чіткою конкретикою небезпек для душі людини, яка екзистує відсторонено від Бога, нерозкаяною. Богоносні отці Церкви наголошують на частому покаєнні, аби жити в Христі Ісусі, а не поруч Нього, бо “Бог є любов, і хто перебуває в любові, той перебуває в Бозі, і в ньому Бог перебуває” (1 Ів. 4, 16). Істини Св. Письма незаперечні. Отже, церковно-пісенний жанр проекційно є доцільним і перспективним щодо розвитку студентської молоді у Св. Дусі, у благоговійній поставі перед Всевишнім.

Висновки. На сучасному етапі формування української нації дуже важливо посилити увагу над гартуванням студентства у Св. Дусі, закликаючи до одуховлення почувань шляхом Богопізнання, вправлення у християнських чеснотах, осягаючи Божі істини з першоджерел, а також з інших джерел, які покликані християнізувати творіння рук Божих з практичною метою, поза

² У “Богогласнику” налічується 241 пісня.

³ В рамках статті немає можливості підкріпити тезовість цитатами церковних пісень. Цитатність з коментарями – див. нукові публікації автора.

теоретизмом, у частому сопричасті зі Спасителем. Церковно-пісенна спадщина кількісно представлена в Львівському “Богогласнику” (1850 р.Б.) необхідна для використання в навчально-виховному процесі ВНЗ, оскільки демонструє закоріненість у Вчення Христа, а отже, сприятиме досягненню правд віри та принесення її плодів на прославу Всевишнього у “свободі від гріха”. Саме до такої свободи, яка є постулатом Євангельської Істини закликають Богоносні сучасності, зокрема Кардинал Любомир (Гузар) [6, 5] та великосхимник Антоній (Планчак) [10] – отці-студити, духовні наставники УГКЦ.

1. *Біблія або книги Св. Письма Старого й Нового Заповіту.* – Київ: Українське Біблійне Товариство, 2005. – 1072 с.

2. *Богогласник: нѣни благоговѣйныя праздником Господским, Богородичным, и нарочитих святых чрез год прыключающымся, к симже нѣкоторым чудотворным иконам служащыя, также различныя покаяныя и умилительныя содержащ.* Собран, по силѣ исправлен, четырьми части опредѣлен, типом и чертами Мусикійскими напечатася и изобразися. В Львовѣ, типом и иждивеніем Заведенія Ставропѣганскаго при Церкви Успенія Пресв. Богородицы. Лѣта от Рождества Хрїстова 1850. – 599 с.

3. *Вачевський М. Християнська педагогіка у вихованні учнівської молоді / М. Вачевський // Слово.* – 2010. – № (43). – С. 23 – 26.

4. *Вишневський О., Кобрій О., Чепіль М. Теоретичні основи педагогіки: курс лекцій / За ред. О. Вишневського.* – Дрогобич: Відродження, 2001. – 268 с.

5. *Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. Вишневський.* – Дрогобич: Коло, 2006. – С. 608.

6. *Кардинал Любомир (Гузар). Поза мурами храмів / Кардинал Любомир (Гузар) // Святотроїцький Собор.* – 2014. – № 2 (269) – С. 5.

7. *Корній Л. Українська шкільна драма і духовна музика XVII – першої половини XVIII ст./ Л. Корній.* – Київ, 1993. – 187 с.

8. *Матійчин І. Отець Лев Джулинський в історії розвитку української духовної пісні кін. XIX – поч. XX ст./ І. Матійчин // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство.* – № 1. – 2011. – С. 97 – 103.

9. *Медведик Ю. Катехизаційна спрямованість духовно-кантової творчості як один із чинників християнізації суспільства / Ю. Медведик // Київське музикознавство: Збірка статей.* – Вип. 6. – Київ, 2001. – С. 24 – 33; *Медведик Ю. Теологічно-катехизаційна сутність Господських пісень Почаївського “Богогласника” / Ю. Медведик // Науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського: Мистецтвознавчі пошуки: Збірник наукових статей, есе, присвячений ювілею Ніни Олександрівни Герасимової-Персидської.* – 2008. – Вип. 78. – С. 172 – 184.

10. *Схиєрм. Григорій (Планчак). Духовне слово (дискографія) / схиєрм. Григорій (Планчак).* – Колодіївка: Монастир Св. Теодора Студита, 2005.

11. *Стефанюк С., Голянчук Р. Християнська педагогіка: плекання кращих людських чеснот. Вип. 2 / За заг. ред. С.К. Стефанюк.* – Х.: Кроссроуд, 2010. – 68 с.

12. *Сулій Н. Рецепція галицьких різдвяних пісень у збірнику Василя Барвінського “Коляди і цедрівки” / Н. Сулій // Молодь і ринок.* – 2009. – № 3 (50). – С. 139 – 143.

13. *Сулій Н. Українська церковна пісня як чинник формування християнського світогляду молоді (на матеріалі Господніх пісень Львівського “Богогласника” 1850 р.Б.) / Н. Сулій // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство.* – № 1. – 2011. – С. 90 – 97.

14. *Сулій Н. Богородична тематика пісень “Богогласника”. До питання студіювання української церковно-пісенної спадщини у контексті християнських світоглядних засад / Н. Сулій // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство.* – № 1. – 2013. – С. 28 – 36.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2014

